

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Volksvertegenwoordigers van ver

de Beus, J.

Publication date

2002

Document Version

Final published version

Published in

Nieuwkomers in de politiek

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

de Beus, J. (2002). Volksvertegenwoordigers van ver. In C. C. van Baalen, W. Breedveld, & J. W. L. Brouwers (Eds.), *Nieuwkomers in de politiek* (pp. 49-58). (Jaarboek Parlementaire Geschiedenis; Vol. 2002). Sdu Uitgevers.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Volksvertegenwoordigers van ver Plaats en toekomst van immigranten in de Nederlandse politiek

Jos de Beus

Demografie en democratie

Demografie verhoudt zich tot democratie als de zee tot de dijk.¹ Veranderingen in de omvang en opbouw van een volk werken door in zijn vertegenwoordiging. Zo zijn de onlusten in Noord-Ierland mede het gevolg van de getalsmatige groei van de katholieken ten opzichte van de protestanten. Omgekeerd werken democratische ingrepen door in de demografie. De gelijkberechtiging en bewustwording van vrouwen hebben overal ter wereld geleid tot een afnemend kindertal en een verdwijning van het overbevolkingsgevaar, precies zoals de filosoof Condorcet voorspelde aan de vooravond van de Franse Revolutie.

Welnu, op dit ogenblik wonen er drie miljoen immigranten in Nederland, waarvan meer dan de helft een niet-westerse herkomst heeft. Niet-westerse immigranten, zoals Turken, Surinamers, Marokkanen en Antillianen (de grootste 'etnische minderheden' in de gangbare beleidsclassificatie), vormen thans ongeveer 10% van de bevolking. Hun samentrekking is het sterkst in de westelijke provincies en de grote steden. In de vier grootste steden heeft volgens de jongste tellingen ongeveer 30% van de burgerij een niet-westerse afkomst (in Amsterdam ligt dat percentage hoger, in Utrecht lager).² Op de scholen daar is iets meer dan de helft van de kinderen tot veertien jaar 'niet-westers'. Het Centraal Bureau voor de Statistiek voorspelt een groei van de permanent alsmede legaal in Nederland verblijvende bevolking van niet-westerse oorsprong van 9% in 2000 tot 12% in 2010 en 15% in 2020.

Ik ben géén voorstander van een volledige afspiegeling van de bevolkingsopbouw in de samenstelling van de wetgevende en uitvoerende macht. Democratie staat of valt met de overtuiging dat je als burger redelijkerwijs vertrouwen kunt hebben in gekozen politici wier persoonlijke en groepsgerichte kenmerken helemaal verschillen van jouw eigen kenmerken. Sterker nog, een publiekrechtelijke norm van afspiegeling, uitgesplitst naar verschillende lichamen en lagen van besluitvorming, een taakstelling in de vorm van kengetallen met een decimaalteken, en een methode van quotering zouden het wantrouwen tussen en binnen de meerderheid en de minderheden kunstmatig in stand houden en vergroten. Maar toch dicteert de actuele demografie hier een groot democratische ambitie. Op afzienbare termijn behoort er een uitgebreide en vaardige politieke klasse te komen die afkomstig is uit jongere generaties immigranten. Anders gezegd, wat behoort te verkleuren is de verzameling gemeenteraadsleden, wethouders, burgemeesters, leden van Provinciale Staten, gedeputeerden, commissarissen van de Koning(in), Kamerleden, ministers, rechters, hoge ambtenaren, toezichthoudende autoriteiten, en leden van hoge adviescolleges. Zoals het nu nog normaal is dat een 'witte' politicus gezag heeft in een 'zwarte' achterban, zo moet het straks gewoon zijn dat een 'zwarte' politicus geloofwaardig is in de ogen van de massa 'witte' kiezers.

In het algemeen is de kweek van een politieke bovenlaag een integraal onderdeel van

JOS DE BEUS

staatsvorming en natievorming, al lopen de praktijken – alleen al binnen de Europese Unie – zeer uiteen. Frankrijk is bijvoorbeeld centralistischer en republikeinser dan Nederland. Toch laat de zich voortslepende discussie over een Nederlandse opleiding voor imams zien dat het idee van een politieke elite van immigranten veel minder geaccepteerd is dan het idee van een maatschappelijke elite (allochtone advocaten, artsen, kunstenaars, ondernemers, enzovoort). Is bewust beleid hier wel mogelijk, in de wetenschap dat politiek leiderschap een kwestie is van zeldzame talenten die tot bloei komen in vrije, soms chaotische, vaak onbeheersbare processen van ontvoogding, gevecht om invloed en leergedrag? Is het eigenlijk wenselijk, gezien de recente rij voorbeelden van rampzalige vertegenwoordiging door voorlieden van etnische minderheden (Tara Singh Varma, Philomena Bijlhout)? Is het haalbaar als we zien dat in de hele twintigste eeuw – hoogtij der massapartijen – slechts één niet-Europeaan het tot minister bracht, te weten de Surinamer George Ellis in het kabinet-Kuyper (1901-1905)?³

Ik vraag in dit korte bestek aandacht voor de politieke integratie van immigranten, waar de meeste beschouwingen over het Nederlandse multiculturalisme handelen over sociaal-economische, moreel-culturele en rechtelijk-bestuurlijke integratie. Ik richt mij hier op de gekozenen, niet op de kiezers.⁴ Ik kijk achtereenvolgens naar de kwantitatieve en kwalitatieve dimensies van het politieke integratietekort (exclusief de stadsdeelraden), de oorzaken ervan, en de argumenten voor opheffing, om af te sluiten met een aanbeveling.

Kwantitatieve ondervertegenwoordiging

Sinds 1985 hebben niet-Nederlandse ingezetenen die minstens vijf jaren legaal in Nederland vertoeven het kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen. Tabel 1 geeft een indruk van de invloed hiervan op de samenstelling van gemeenteraden.

Tabel 1. Aantal gemeenteraadsleden uit etnische minderheden in Nederland

	1986	1994	1998	2002
Surinamers	19	21	33	36
Turken	14	32	74	113
Marokkanen	4	7	21	26
Antillianen/Arubanen	1	1	8	5
Molukkers	2	7	7	6
Overig	7	5	6	18
Totaal	47	73	149	204

Bron: Instituut voor Publiek en Politiek (2002) en Martinez e.a. (2002) p. 130 ⁵

Het huidige aantal van 204 gemeenteraadsleden is meteen het hoogtepunt tot dusver. Dit is niettemin slechts 2,4% van het totaal aantal raadsleden (9.080). Afgemeten aan het bevolkingsaandeel van niet-westerse immigranten (10% in 2002), lijkt hier sprake van zeer zware ondervertegenwoordiging. Deze conclusie wordt echter gerelativeerd door per gemeente te

kijken naar de verhouding tussen de allochtone aandelen in de gemeenteraad en in de stadsbevolking. Berger e.a. hebben vastgesteld dat de Surinaamse, Turkse en Marokkaanse groepen sinds 1998 zijn oververtegenwoordigd in Amsterdam en Zaanstad, licht zijn ondervertegenwoordigd in Rotterdam en zwaar zijn ondervertegenwoordigd in Eindhoven.⁶ Voor 2002 vond ik de volgende cijfers over de respectieve aandelen in tien grote gemeenten: Amsterdam (22% in de raad, 25% in de burgerij); Rotterdam (18%, 30%); Den Haag (16%, 24%); Utrecht (14%, 18%); Tilburg (10%, 10%); Eindhoven (8%, 10%); Nijmegen (6%, 9%); Deventer (8%, 10%); Enschede (15%, 10%) en Helmond (11%, 9%). Er is kennelijk een wisselvallige variatie in de ondervertegenwoordiging met hier en daar uitgebalanceerde vertegenwoordiging (thans Tilburg, Helmond en misschien ook Enschede). Bovendien stellen de meeste onderzoekers vast dat de Turkse minderheid minder ondervertegenwoordigd is dan andere etnische minderheden.

Een niet te relativiseren ondervertegenwoordiging betreft de wethouders. In Amsterdam en Rotterdam traden in 2002 de eerste allochtone wethouders aan, te weten Rabella de Faria (Leefbaar Rotterdam) en Hannah Belliot (Partij van de Arbeid). Maar in de rest van de genoemde steden bleef het college van B&W autochtoon. In 1998 stelde het ministerie van Binnenlandse Zaken dat het aantal wethouders uit de etnische gemeenschappen 'op de vingers van één hand te tellen' zou zijn.⁷ Het lijkt erop dat deze toestand tot 2006 gaat voortduren ondanks de toename van het aantal allochtone raadsleden met 39% ten opzichte van 1998. Ik weet niet hoeveel allochtone burgemeesters er inmiddels zijn benoemd. Als deze gezagsdragers al bestaan, dan vormen zij een zeer kleine en stille voorhoede.

Wat de Tweede Kamer betreft, heerst de volgende tendens: een allochtoon lid in 1986, twee in 1989, acht in 1994, elf in 1998 en nogmaals elf (ruim 7%) in 2002. Ook hier is sprake van ondervertegenwoordiging, afgemeten aan het aandeel van niet-westerse immigranten in de bevolking (10%). Als we echter aannemen dat dit aandeel in de kiesgerechtigde bevolking lager is, ondanks de recente golf van naturalisaties, dan zou in de landspolitiek wel eens sprake kunnen zijn van lichte oververtegenwoordiging.⁸ Er zijn, zoals hierboven opgemerkt, geen allochtone bewindspersonen tot nu toe. Iemand als wijlen Dsingisz Gabor – staatssecretaris, CDA, Hongaarse afkomst – telt uiteraard niet mee. De recente benoeming van de in Rotterdam geboren Chinees Khee Liang Phoa tot staatssecretaris van Emancipatie en Gezinszaken (LFF) moet dus worden gezien als het eerste begin.

De deelname van niet-westerse immigranten aan het politieke gezag in Nederland is ook op terreinen onderzocht die buiten de representatieve democratie in strikte zin vallen. Ik geef het beeld zo bondig mogelijk weer. Van de 465 leden van landelijke adviescolleges in 1999 waren er 23 allochtoon (5%). In 2000 was 7,5% van de ambtenaren afkomstig uit etnische minderheden, met uitschieters naar boven bij defensie (7,4%), onderzoeksinstituten (6,1%) en de politie (5,5%) en uitschieters naar beneden bij de rechterlijke macht (0,8%), de waterschappen (1,2%) en het voortgezet onderwijs (2,1%). Van de leden van ondernemingsraden in 1999 is 2% allochtoon (terwijl 7% van alle werknemers allochtoon is).

Kwalitatieve ondervertegenwoordiging

In de strijd om de kandidaatstelling binnen politieke partijen en de discussie in de media gaat het minstens even vaak om een vermeend gebrek aan kwaliteit van volksvertegenwoordigers van niet-westerse afkomst als om het achterblijvende aantal.⁹ Er zou sprake zijn van

JOS DE BEUS

verdachte vertegenwoordiging, verband houdend met misdadige of staatsgevaarlijke bezigheden dan wel met verstrengeling van private en publieke belangen van kandidaten (in beide gevallen verzwegen of verdoezeld). Voorts zijn er gevallen van bedorven vertegenwoordiging, verband houdend met regelrechte omkoopbaarheid en met meer of minder openlijk cliëntelisme tijdens de verwerving van steun van leden ('ronselen') en daarna in het dagelijkse werk als raadslid of Kamerlid. Ten slotte wordt gesproken over onbeduidende vertegenwoordiging, verband houdend met handicaps in taalbeheersing, politieke ervaring en dossierkennis. De suggestie is ook dat al deze vormen van diskwalificatie veelvuldiger voorkomen onder zwarte politici dan onder witte politici.

Het is heel moeilijk een hard en objectief inzicht van wetenschappelijke aard te krijgen in deze dimensie. Dit heeft te maken met een reeks belangwekkende factoren. Ik noem de functionele geheimhouding van de Binnenlandse Veiligheidsdienst;¹⁰ het belang bij geheimhouding in combinatie met schaamte van partijfunctionarissen en betrokken personen; de sfeer van geruchten en roddels in zowel de meerderheidscultuur als de minderheidsculturen (zoals de Surinaamse volksmond alias *movokoranti*); de politieke correctheid; de ondoordringbaarheid van netwerken; en vooral wat W.E.B. Du Bois, de klassieke socioloog van het Amerikaanse racisme, de 'sluier' heeft genoemd: het onvermogen van diverse cultuurgroepen om elkaars taal en gewoonte te begrijpen en de daarmee samenhangende opeenstapeling van onbegrip en onverschilligheid.¹¹ Ik heb een hekel aan politieke correctheid, de weigering van pragmatische bestuurders en progressieve intellectuelen om de schaduwzijden van multicultureel burgerschap openlijk te bespreken uit de angst om radicaal en extreem rechts in de kaart te spelen. Maar die correctheid is toch maar een klein deel van het verhaal.

Er is een aparte factor bijgekomen in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2002 naar aanleiding van heftige conflicten binnen de PvdA in Amsterdam Zuidoost en binnen GroenLinks in Den Haag rondom het ronselgedrag van allochtone uitdagers (Wesley Amzand in de Bijlmer en Ahmet Daskapan in Den Haag). Die factor is het omstreden karakter van blokvorming door en voor allochtone kandidaten via gerichte ledenwerving en beïnvloeding van de ledenvergadering. De eerste willekeurige deelnemer aan het terugkerende twistgesprek hierover zegt dat blokvorming moreel verboden is in de Nederlandse cultuur na de verzuiling, terwijl een blok bovendien onverstandig is omdat het in een ontzuilde cultuur verwijdering en vijandschap opwekt, allereerst onder partijgenoten zelf. De tweede zegt dat deze norm schijnheilig is omdat zwarte nieuwkomers worden gecensureerd door gevestigde witte activisten met boter op hun hoofd, dat wil zeggen met een aanvaarde of meer verholde en slimmere praktijk van standsprotectionisme in het apparaat van overheid en partij. De derde zegt dat de hele controversie een tijdelijk nevengevolg is van collectieve toetreding van uitdagers, in dit geval van niet-westerse immigranten. De vierde zegt dat alle commotie vermeden kan worden wanneer nieuwe etnische leiders gewoon hun eigen partij stichten buiten de bestaande partijen en partijtradities om. En de vijfde zegt dat hier sprake is van een botsing tussen Caribische, mediterrane en Noord-Europese beschavingen, een botsing die in een open samenleving met assertieve media op haar beloop moet worden gelaten.

Ik kan geen overzicht bieden van de feitelijke ontwikkeling van verdachte, bedorven en onbeduidende vertegenwoordiging door allochtone politici. Mede op grond van mijn eigen ervaring als voorzitter van een commissie voor kandidaatstelling van de PvdA in Amsterdam – ten behoeve van de centrale gemeenteraadsverkiezingen in 2002 – signaleer ik slechts het

volgende. Alle partijen die zich openstellen voor immigranten houden zich steeds nadrukkelijker en openlijker bezig met de beheersing van het probleem van diskwalificatie, terwijl de woordvoerders en zelforganisaties van gemeenschappen van immigranten hetzelfde doen, en beide kampen gedreven lijken te worden door een vrees voor delegitimering en diskrediet van eigen makelij. Er was een periode waarin de winst van nieuwe kiezers en leden opwoog tegen het verlies van programmatische samenhang en eenheid in de fractie. Met de geloofsbrieven van allochtone kandidaten werd betrekkelijk gemakzuchtig omgesprongen. Omgekeerd leek het welslagen van binnendringing in de bestaande partijen door welbespraakte nieuwkomers met enig raffinement verzekerd. Die tijd van wederzijdse vrijblijvendheid lijkt voorbij. De ongunstige reputatie-effecten voor miskleunende partijen onder voortdurende mediaspanning zijn aan de oppervlakte getreden. De multiculturele samenleving zelf is inmiddels de belangrijkste sociale en politieke kwestie geworden. Op dit ogenblik telt de PvdA de meeste allochtone raadsleden, gevolgd door het CDA, GroenLinks, lokale partijen (waaronder Leefbaarheidspartijen), de VVD, de SP en ten slotte D66. In de Tweede Kamer leidt het CDA (vier allochtonen), gevolgd door de LPF (drie), de PvdA en GroenLinks (elk twee), en de SP (één).

Oorzaken van het politieke integratietekort

Als we het kwantitatieve én kwalitatieve integratietekort in de Nederlandse politiek ten behoeve van het betoog mogen zien als een globaal gegeven, eerder dan als een artefact van onderzoekers, welke oorzaken zijn er dan aan te wijzen? Afgezien van de omstandigheid dat landverhuizers zich niet meteen in de politiek van het gastland zullen storten, zie ik vier oorzaken.

Allereerst is er het minderhedenbeleid zelf. Dat beleid stond lange tijd in het teken van bevoogding en sociale beheersing. Immigranten werden in de rol van welzijnscliënten gedrongen. Het was voor witte partijleiders en beleidsmakers een zaak van eer en eigenbelang tegelijk om een zodanige integratie te regelen, dat politiek optreden van immigranten zelf, in het bijzonder eigen partijvorming, niet nodig zou zijn.¹²

Dan is er het patroon van zelforganisatie van Nederlandse immigranten. Op het eerste gezicht oogt deze zelforganisatie als een succes, met maar liefst 1125 Turkse verbanden, 881 Surinaamse verbanden, 720 Marokkaanse verbanden, en 22 federaties. Maar de kenners wijzen allemaal op kenmerken als organisatorische versplintering, ideologische verdeeldheid, concurrentie om geld van de overheid en aandacht van media, de secundaire betekenis van politieke en economische doelen ten opzichte van religieuze en culturele doelen, en verschillen in de organisatiegraad.¹³ Het effect op de representatieve democratie lijkt dubbelzinnig te zijn. Enerzijds voert de sterke zelforganisatie van de Turkse gemeenschap naar haar voor-sprong op andere gemeenschappen in termen van passief kiesrecht (aantal gekozenen uit eigen kring) en actief kiesrecht (opkomst bij verkiezingen).¹⁴ Dit is dus een versterking van de Turkse representatie. Anderzijds is er de quasi-corporatistische opzet van het minderhedenbeleid. De overheid overlegt met belangengroepen van etnische minderheden. Sinds 1998 gebeurt dit in het Landelijk Overleg Minderheden met het Inspraakorgaan Turken, het Samenwerkingsverband Marokkanen en Tunesiërs, het Inspraakorgaan Surinamers, het Overlegorgaan Caribische Nederlanders, het Inspraakorgaan Zuid-Europeanen, het Landelijk Overlegorgaan Welzijn Molukkers en Vluchtelingen-Organisaties Nederland. De stimu-

JOS DE BEUS

lans voor immigranten om een eigen, overkoepelende visie op het algemeen belang te behartigen via toetreding tot bestaande partijen dan wel vorming van nieuwe partijen wordt hierdoor uiteraard kleiner. Dit is alles bij elkaar een verzwakking van de representatie van de minderheden.

Een volgende oorzaak is de korte levensduur van allochtone partijen zoals de Partij van de Mensenrechten (Amsterdam), Toekomst '21 (Amsterdam), de Islamitische Partij (Rotterdam), ISÇI (Utrecht) en de Arabische Partij (Amsterdam).¹⁵ Het is kennelijk ondoenlijk om zeer diverse groepen immigranten te bundelen op basis van een inspirerende wereldbeschouwing van religieuze of seculiere aard. In de Turkse gemeenschap heerst er bijvoorbeeld grote verdeeldheid rondom het principe van de seculiere staat, het extreme nationalisme (Grijze Wolven) en het vraagstuk van de Turkse Koerden.

Eberhard van der Laan in discussie met PvdA-partijlid Hesdey Tuinfort tijdens een bijeenkomst in Amsterdam Zuid-Oost [Foto: Hollandse Hoogte – Jean-Pierre Jans].

De laatste oorzaak is wetenschappelijk gezien het meest ingewikkeld en maatschappelijk gezien het meest gevoelig. Dat is de onwil van immigranten om zich te vereenzeligen met de Nederlandse samenleving en politiek. Een Nederlandse-Turk is primair gericht op Turkije en alles wat er in en met dat land gebeurt, waar een Turkse-Nederlander vooral een verhouding zoekt tot de Nederlandse samenleving en politiek. Deze uiteenlopende beleving van het koppelteken geldt *mutatis mutandis* ook voor Nederlandse-Marokkanen, Nederlandse-Somaliërs, enzovoort. Onderzoek heeft aangetoond dat afzijdigheid kenmerkend is voor het zelfbeeld van vele immigranten en hun kinderen. De oorzaken hiervan zijn ingewikkeld: inmenging van overheden, partijen en bewegingen uit het land van herkomst (zoals de Turk-

se nationalisten dat doen), de eigensoortige leefwereld van ouder wordende gastarbeiders, de zoektocht naar wortels van jongeren (ongeacht opleiding en geslacht), de verwarring en verdeeldheid over het inburgeringsideaal aan de kant van Nederlandse politieke partijen, en de strategie van defensieve beslotenheid van vele zelforganisaties en moskeeën. Maar het gevolg is nogal duidelijk, namelijk een gering animo om voorop te gaan in belangenbehartiging in het hart van de Nederlandse politiek plus een gering animo om een dergelijk politiek ondernemerschap te volgen.

Argumenten voor opheffing van het politieke integratietekort

De overheersende opvatting over het ontbreken en mislukken van een allochtone politieke klasse komt neer op een *laissez-faire*. Kort samengevat zal het met de niet-westerse immigranten straks allemaal wel loslopen wanneer we enerzijds de reeds bestaande maatschappelijke nesteling en opwaartse beweeglijkheid van immigranten wat doortrekken naar de toekomst (heden de lage cultuur, zoals voetbal en popmuziek; morgen de hoge cultuur, waaronder landspolitiek en landsbestuur) en we anderzijds het politieke eigenbelang en de politieke rivaliteit wat vrijer laten. Hier valt te denken aan voorzitters van witte partijen met een afkalfvend ledenbestand die de verkenning van zwart talent ernstig gaan nemen; immigranten die via onderling beraad en de voorkeurstem hun mensen naar voren schuiven; de Nederlandisering en liberalisering van de islam met mogelijkwerwijs een eigen partij die voortkomt uit sociale bewegingen (zoals Milli Görüs); en een geleidelijke uitwaaiering van de politieke voorkeuren van immigranten over het hele spectrum (dus met inbegrip van rechtse partijen als de VVD en de LPF) tegen de achtergrond van suburbanisatie van geslaagde groepen immigranten.¹⁶

Ik meen dat dit *laissez-faire* slechts in beperkte mate wordt gerechtvaardigd door de feiten en tendensen tot nu toe. Er is sinds 1975 (de onafhankelijkheid van Suriname) bepaald géén sprake van een rechtlijnige en stelselmatige verbetering van de politieke en bestuurlijke deelname, nog los van allerlei tegenvallers en terugslagen in de maatschappelijke deelname, zoals de taalachterstand.¹⁷ De opheffing van het politieke integratietekort moet dus projectmatig ter hand worden genomen. Daarvoor zijn de volgende argumenten aan te voeren.

Ten eerste is een voortgezette afzijdigheid en uitsluiting van een omvangrijk en heteroog volksdeel een bedreiging voor de vrede in Nederland. Het ene denkbare risico is vervreemding van de Nederlandse wetgever. Het andere is een groeiende aanhang van transnationale extremisten. Een grillige wisselwerking tussen radicalisering van de identiteitspolitiek van etnische minderheden en radicalisering van autochtoon nationalisme in delen van de meerderheidscultuur zou deze risico's tamelijk onbeheersbaar kunnen maken. Wat dit betreft, waren in het verkiezingsjaar 2002 de uitingen van islamisme (sommige imams) en protectionisme (Fortuyn), hun onderlinge cultuurstrijd en hun gedeelde weezin tegen het sociaal-liberalisme, een voorproef van wat er allemaal zou kunnen gaan schuiven. Pacificatie is dan ook mijn eerste argument voor opheffing van het politieke integratietekort.

Ten tweede is een behoud van de representatieve democratie in een natiestaat met open grenzen een waarde op zichzelf. Thans is het minderhedenbeleid vooral een zaak van een paternalistische en bestuurlijk redenerende overheid. Zij bewaakt haar eigen draagvlak door zich open te stellen voor wat komt bovendrijven in het openbare maatschappelijk debat (op de televisie, in kranten) en door zaakwaarnemers van etnische minderheden in te kapselen

JOS DE BEUS

in de uitvoering en in te schakelen in de consultatie. Het zwakke punt van de Nederlandse politiek in het vraagstuk van immigratie en integratie is dat partijen onbeduidend zijn in de maatschappelijke discussie over het burgerschap. Lezing van beginsel- en verkiezingsprogramma's leert dat de oude partijen hebben vermeden om, uitgaande van de Nederlandse grondwet en het eigen gedachtegoed, een ideaal en principe te ontwikkelen over de multiculturele gelijkheid, haar cultuur en haar organisatie.¹⁸ Een grotere hinderlijke aanwezigheid van immigranten in de wandelgangen van de macht (bestaande of nieuw geformeerde partijen, organen van representatie op lokaal of nationaal niveau) zou de politici pressen om hun onderscheiden visies op de inrichting van de open samenleving veel meer nauwkeurig en verplichtend onder woorden te brengen dan thans het geval is. Witte politici die wel de voorgrond zochten (Bolkestein, Fortuyn, ten dele ook Balkenende), zouden bovendien intellectueel tegenspel krijgen van zwarte politici.

Ten derde lijkt de inlijving van allochtone voorhoedes in de politiek-bestuurlijke bovenlaag van Nederland een noodzakelijke voorwaarde voor de bestrijding van overbelasting van waardevolle instituties. Immigratie en integratie stellen vrijwel de gehele publieke sector op de proef: het onderwijs, de huisvesting, het strafrecht, de zorg, de bemiddeling op de arbeidsmarkt, en ga zo maar door. Of de zittende coalitie op het stadhuis of het Binnenhof nu centrumlinks is of centrumrechts, zij wordt deze overbelasting pas de baas wanneer zij een brede medeverantwoordelijkheid van immigranten voor de toekomst van Nederland weet op te bouwen en te benutten.

Ten slotte is er nog het argument van sociale integratie. Het verband tussen politieke en sociale integratie van niet-westerse immigranten in Nederland is zeker geen automatisme. Soepele politieke representatie kan leiden tot desintegratie, bijvoorbeeld tot een verwijdering tussen allochtone bovenlaag en achterban of tot verlenging en aanscherping van cultuurstrijd. Blokkering van politieke representatie kan leiden tot integratie, zoals alledaagse tweezijdige aanpassing, op het werk, in de buurt, enzovoort. In dit laatste geval wordt ingroei van immigranten in de samenleving langs een individualistische weg bereikt, dus zonder de omweg van collectieve actie van zelforganisaties. Toch zie ik een methode in het 'staatsmanschap' van nieuwe politieke leiders die het minderheidsverenigingsleven openbreken. Namelijk een manier om de explosieve tegenstellingen tussen oude en nieuwe Nederlanders, manifest geworden sinds 11 september 2001 en 6 mei 2002, te beheersen en om te zetten in een maatschappelijk compromis.¹⁹

Pleidooi voor een nieuwe politieke klasse

De obstakels op de weg naar insluiting van niet-westerse groepen politici en kiezers in de Nederlandse politiek zijn talrijk. Zo opereren de meeste Nederlandse partijen ronduit amateuristisch als het om verkenning (scouting) gaat. Voorafgaand aan de verkiezingen worden de meest exotische namenlijstjes in elkaar geflanst en raken de gemoederen verhit. Na de verkiezingen voltrekt zich achter de schermen een overlevingsstrijd waarin te veel allochtone volksvertegenwoordigers te snel op een zijspoor geraken. Daarna begint weer de nieuwe kandidaatstelling zonder georganiseerd geheugen. Menig partijbestuur verzuimt ook om potentiële leiders uit allochtone kring op te sporen, hen bij het partijwerk te betrekken en hen voor te bereiden op een politieke loopbaan.

Partijleiders in de gemeentepolitiek en de landspolitiek zouden, om te beginnen, de verkenning professioneler moeten opzetten. Opvallende immigranten uit alle lagen en sectoren van de samenleving moeten worden geobserveerd, geïnteresseerd, geschoold en geselecteerd (bijvoorbeeld voor de stadsdeelraad). Leiders van migrantenorganisaties zouden bruggenbouwers moeten rekruteren, dat wil zeggen politieke talenten die niet alleen de eigen kring kunnen mobiliseren maar ook kunnen omgaan met autochtone politici en bestuurders en die bovendien een Nederlands publiek kunnen bereiken. In beide gevallen kan men zich spiegelen aan de praktijk van verkenning in de voetbalwereld.

Rijk en gemeenten zouden een budget moeten vrijmaken voor ambtelijke topopleidingen van allochtone juristen, beleidseconomen, diplomaten, ingenieurs, en ga zo maar door. Dit is als het ware het spiegelbeeld van de vroegere opleidingen van bestuursambtenaren voor Nederlands-Indië. De neiging om goed opgeleide nieuwkomers allemaal in de sfeer van vreemdelingen- en minderhedenbeleid te werk te stellen, moet worden bedwongen.

Universiteiten en instellingen in het hoger beroepsonderwijs zouden het tot hun bestaansreden en regulerend ideaal moeten rekenen om het verborgen talent in de etnische minderheden aan te trekken, het te selecteren en het om te vormen tot een Nederlandse elite met een perspectief in de vrije beroepen, het bedrijfsleven, de collectieve dienstverlening, de journalistiek, de kunsten en wetenschappen, het openbaar bestuur én de politiek.

Ik weet het: dit zijn stuk voor stuk heel algemene aanbevelingen. Hopelijk maken ze toch duidelijk dat immigratie niet hoeft te leiden tot een terugkeer van de klassenmaatschappij en de standspolitiek van de negentiende eeuw. Met een beetje moed en verbeeldingskracht zou de representatieve democratie nieuwe levenskracht kunnen putten uit een afscheid van multicultureel gedogen en betutteling en een wedloop om de uitvinding van multicultureel burgerschap. De spectaculaire instorting van het sociale liberalisme (Roger van Boxtel, D66) en zijn vervanging door een conservatiever bewind (Hilbrand Nawijn, LDF) moeten worden uitgelegd en beoordeeld als een volgende fase in deze wedloop. Een deel van de allochtone kiezers heeft zijn traditionele voorkeur voor linkse partijen vervangen door een voorkeur voor rechtse partijen. Vooral de keuze voor Fortuyns beweging springt in het oog. Het is bijzonder dat nieuwe Nederlanders zich aansluiten bij een coalitie die stelt dat Nederland vol is. Deze coalitie is thans in de samenleving en in de politiek het grootst. Er is ook een linkse coalitie denkbaar die stelt dat Nederland overbelast is. Een dergelijke coalitie zou het vastlopen van de multiculturele samenleving voorstellen als een nieuwe sociale kwestie. Men zou van wit en zwart steun kunnen vragen voor een planmatige organisatie van de multiculturele gelijkheid. Deze linkse coalitie (PvdA, SP, GroenLinks, delen van D66 en van de VVD) is op dit moment piepklein in de Nederlandse samenleving en politiek. Zie ik het goed, dan moeten immigranten een politieke keuze maken tussen de Nederland-is-vol- en de Nederland-is-overbelast-coalitie. Dit dan is het strijdpunt waaraan een nieuwe politieke klasse zou kunnen ontbranden.

Noten

- 1 Ik dank voor de attente toezending en bespreking van feitelijke gegevens en analyses Bert van den Braak (Parlementair Documentatiecentrum Den Haag), Ivo Hartman (Instituut voor Publiek en

JOS DE BEUS

- Politiek), Thomas Hessels (ministerie van Justitie), Gerard Visscher (Universiteit Leiden), en mijn naaste collega's Meindert Fennema, Philip van Praag en Jean Tillie.
- 2 *NRC Handelsblad*, 30 juli 2002. Dit bericht over CBS-gegevens meldt ook dat er sinds kort sprake is van een onverwachte stagnatie in de toename van het aantal niet-westerse inwoners.
  - 3 *NRC Handelsblad*, 19 juli 2002.
  - 4 Zie Jean Tillie, *De etnische stem* (Utrecht 2000).
  - 5 Instituut voor Publiek en Politiek, *Aantal en afkomst allochtone gemeenteraadsleden na verkiezingen van 6 Maart 2002* (Amsterdam 2002) en Silvia Martinez e.a., *Integratiemonitor 2002* (Rotterdam 2002).
  - 6 Maria Berger e.a., *Politieke participatie van etnische minderheden in vier steden* (Amsterdam 2001) p. 39-40.
  - 7 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *De gemeente als lokale democratie* (Den Haag 1998) p. 45.
  - 8 Zie over de dubbele nationaliteit en de naturalisatie van een half miljoen personen in de jaren negentig Gerard Visscher, 'Kiesstelsel en kiesrecht in het minderhedenbeleid', in een bundel naar aanleiding van de Staatsrechtstag Universiteit Leiden 2001 (binnenkort te verschijnen).
  - 9 Halim el Madkouri, 'Rol van allochtonen in politiek verdient evaluatie', *de Volkskrant*, 31 jan. 2002, Janny Groen en Inaki Genovesi, 'Allochtone politici, het blijft tobben', *de Volkskrant*, 4 febr. 2002, en Ahmet Olgun, 'Allochtone politicus als stemmentrekker', *NRC Handelsblad*, 20 maart 2002.
  - 10 Binnenlandse Veiligheidsdienst, *De politieke Islam in Nederland* (Leidschendam 1998), *Terrorisme aan het begin van de 21e eeuw* (Leidschendam 2001) en de jaarverslagen van de BVD.
  - 11 W.E.B. Du Bois, *The souls of black folk* (1903) (Londen 1996).
  - 12 Zie de kritiek van J.A.A. van Doorn op Paul Scheffers these van het multiculturele drama in *HP/De Tijd*, 3 maart 2000.
  - 13 Rinus Penninx en Boris Slijper, *Voor elkaar? Integratie, vrijwilligerswerk en organisaties van migranten* (Amsterdam 1999), Hans van Amersfoort, *Transnationalisme, moderne diaspora's en sociale cohesie* (Amsterdam 2001), Rinus Penninx en Marlou Schrover, *Bastion of bindmiddel? Organisaties van immigranten in historisch perspectief* (Amsterdam 2001).
  - 14 Zie de publicaties van Meindert Fennema en Jean Tillie op basis van de sociaal-kapitaaltheorie, bijv. Meindert Fennema e.a., *Sociaal kapitaal en politieke participatie van etnische minderheden* (Amsterdam 2000).
  - 15 Zie over het laatst genoemde, vrijwel doodgeboren initiatief *de Volkskrant*, 8 sept. 2001.
  - 16 Dit beeld rijst op uit optimistische beschouwingen als de Rotterdamse oraties van Godfried Engbersen, *De alchemie van de samenleving* (Meppel 2002), Jack Burgers, *De gefragmenteerde stad* (Amsterdam 2002) en Han Entzinger, *Voorbij de multiculturele samenleving* (Assen 2002).
  - 17 Zie het pessimistische beeld van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Nederland als immigratiesamenleving* (Den Haag 2001) alsmede Arie van der Zwan, 'De zorgelijke integratie van de etnische minderheden', *Socialisme & Democratie* 58 (2001) nr. 9 en Idem, 'Waar blijft de ombuiging in het immigratiebeleid?', *Ibidem* 59 (2002) nr. 4.
  - 18 Alfons Fermin, *Nederlandse politieke partijen over het minderhedenbeleid 1977-1995* (Amsterdam 1997) en Jos de Beus, *De cultus van vermijding. Visies op migrantenpolitiek in Nederland* (Utrecht 1998).
  - 19 Zie bijv. het activisme van Haci Karacaer (Milli Görüs), zoals verslagen in *Vrij Nederland*, 16 maart 2002. Zie over de dilemma's bij een dergelijk activisme in gemeenteraden Saron Petronilia (red.), *Raadsleden met dubbele antenne. Ervaringen van allochtone politici* (Amsterdam 2000).